

Розділ 4. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СПОРТІ ТА ДОЗВІЛЛЕВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ольга Недзвецька

Київський національний університет культури і мистецтв

Актуальність теми. Відродження та становлення молоді української держави базується на відновленні економіки, науково-технічного та культурного прогресу народу. Великі надії покладено на молодь нашої країни, зокрема на її студентський прошарок. Політичні й економічні реформи в Україні створюють нові умови для розвитку національної культури, задоволення духовних інтересів та рекреативних потреб людини. Це сприяє залученню молоді до соціокультурної творчості, що отримує найяскравіший прояв у сфері культурного дозвілля і посилює необхідність дослідження сутності, природи і специфіки сучасного дозвіллевого процесу.

У сьогоdnішніх умовах організація дозвіллевої діяльності студентів у вищих навчальних закладах є ще однією, маловивченою можливістю впливу на студента з метою всебічного розвитку молодого спеціаліста як творчої індивідуальності. У діяльності вищих навчальних закладів широко використовується діяльність профспілкових колективів молоді та студентське самоврядування, що породжує імпульсивні та спонтанні дозвіллевi заходи студентства. На сьогodнішній день питання особливості та ефективності педагогічної корекції дозвілля студентів у вищих технічних навчальних закладах є малодослідженими, залишаються маловивченими питання специфіки та особливості моделювання дозвіллевої діяльності студентів у виховному процесі вищих навчальних закладів.

Аналіз наукової літератури дає уяву про ступінь розробленості наукової проблеми та окремих її аспектів.

Специфіку педагогіки вищої освіти розглядають у своїх працях вчені Алексюк А.М., Зязюн І.А., Подласий І.П., Смірнов С.Д., Черніченко В.І.; загальнонаукове та теоретичне значення мають педагогічні праці, в яких розглядається дозвіллева культура особистості (Воловик А.Ф., Іконнікова С.М., Кірсанов В.В., Петрова І.В., Піча В.М., Поплавський М.М., Сасихов О.В.); проблему формування студента вищого навчального закладу в культурно-дозвіллевій діяльності розглядають у своїх працях вчені Береза Р.П., Гіптерс З.В., в тому числі молоді вчені

Горожанкіна Т.І., Калашник Н.Г., Максимчук Ю.В., Шашенко С.Ю.; особливості фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів у своїх працях розглядають вчені Білогур В.Є., Закорко І.П., Козіброцький С.П., Кутек Т.Б., Савчук С.А., Степанюк С.І., Суходара Г.І., Чабан І.П. Так, Цюлюпа С.Д. охарактеризовує фактор часу як чинник формування студента вищої школи, якість його використання сьогodнішнім студентством.

Вивчення праць Доронкіної О.Г., Дулікова В.З., Кісельової Т.Г., Томаса Л. Гудел, Пітера А. Вітт, Джона Р. Келлі, Кротової Ю.М., Новікової І.А дозволило виявити специфіку розвитку педагогіки дозвілля країн Західної Європи та США.

Актуальність теми дослідження зумовлена й формуванням особистості у сучасному дозвіллевому процесі, зокрема педагогічно обумовленим організованим дозвіллям студентів у технічних вищих навчальних закладах з їх культурно-освітніх та рекреаційних запитів.

Об'єкт дослідження — організація дозвілля студентів вищих технічних навчальних закладів.

Мета дослідження полягає у виявленні сутності та головних тенденцій розвитку молодіжного дозвілля у вищих навчальних закладах технічного напрямку освіти.

Відповідно до поставлених завдань у дослідженні застосовано такі **методи**:

- теоретичний аналіз культурологічної, філософської, педагогічної, психологічної наукової та методичної літератури;
- аналіз та систематизація наукових джерел, документів та фактів згідно проблеми дослідження;
- історичний, порівняльний, прогностичний підходи у вивченні та узагальненні досвіду організації дозвіллевої діяльності та зокрема педагогічного впливу на організацію студентського дозвілля у вищих технічних навчальних закладах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до програми Міністерства культури і мистецтв України «Культура. Просвітництво. Дозвілля» та програми Міністерства освіти України «Про вищу осві-

ту». Робота також виконана відповідно до завдань кафедри Прикладної культурології Київського національного університету культури і мистецтв.

Матеріали дослідження. З історичних джерел відомо, що чаруюча культура Стародавньої Греції стала «колискою всієї європейської культури», то ж витoki студентського дозвілля теж знаходимо у давніх греків. Так Арістотель був переконаним у тому, що дозвілля є ціль для будь якої діяльності вільної людини, лише зауважував, що «для того, щоб користуватися дозвіллям потрібно дечому навчатись, дечому виховуватись».

В епоху Античності Платоном і Арістотелем були сформовані філософські школи Академія і Лікеї, що є прообразами сучасних ліцеїв. Вони не тільки проводили навчання з філософії, фізики, математики та інших дисциплін а й започатковували виховання учнів у дозвіллі. Формою шкільної дозвіллевої діяльності були бесіди, що сприяли формуванню типу поведінки у вільний від навчання час. Важливу роль відігравав у цьому приклад вчителя, його поведінка, відношення до проблем життя. Дослідниця давньогрецької культури Л. Вінничук стверджує, що Академії і Лікеї були гімназіями, що одночасно визначались великими науковими центрами. Потрібно відмітити, що у своїй суті давньогрецька освіта і виховання передбачала гармонійне поєднання росту інтелектуального, музичного та фізичної досконалості людини, відповідаючи високій ідеї гармонійного розвитку громадянина у давньогрецькій культурі. Саме Стародавня Греція продемонструвала у вихованні та навчанні класичний приклад рівноваги духовної та фізичної культури особистості, що розкривалась у максимальному всесторонньому розкритті здібностей людини.

Візантію можна відмітити як країну де була започаткована чітка система освіти: початковий, середній та вищий ступінь. У V ст. в Константинополі було відкрито навчальний заклад Аудиторіум (audire-слухати), що у IX ст. носив назву Магнавра (золота палата). У знаменитій візантійській школі педагогічна еліта навчала філософії, богослов'я, метафізиці, медицині, музиці, історії, етиці, політиці, юриспруденції, знайомила з античною спадщиною. У Константинополі були також відкриті й інші вищі школи такі як медична, філософська, юридична, богословська.

Проаналізувавши історію становлення та функціонування цих закладів хочеться відмітити, що у Візантії освіта та виховання були націлені в основному на підвищення ерудиції та моральних якостей молоді. У дозвіллі були поширені диспути та бесіди.

В XII—XIV сторіччях у Західній Європі починають масово відкриватись вищі школи. Середньовіч-

ні студенти іменуються спудеями, а середньовічна наука — схоластиком. Виникає і новий вид дозвілля-студентське, яке характеризується специфічними рисами. Зауважимо, що спудейське дозвілля було змістовнішим та носило більш розкутий характер.

Доцільно проаналізувати дозвілля студентства у радянську добу. У той час молоде покоління у вищих технічних навчальних закладах активно займалось спортом та культурно-дозвіллевою діяльністю. В позанавчальний час студентство використовувало просвітньо-спортивні програми добре продумані педагогічно, оптимізовані методично. Молодь вищих технічних навчальних закладів проводила міжфакультетські спортивні ігри, турніри, спартакіади, організувала концерти, вечори відпочинку, тематичні вечори, дискотеки. Часто дозвіллеві заходи, хоча й були цікавими, та не набували належного поширення у позанавчальній діяльності молоді, адже не відповідали саме концепції виховання молодого громадянина у дозвіллі. До таких відносились конкурси КВК, часто дискотеки тощо. Та на це не зверталось уваги, адже дозвіллева діяльність студентів у вищих навчальних закладах завжди була актуальною та займала належне місце у формуванні освіченого та досконалого молодого покоління. Найбільший недолік був лише у тому, що в дозвіллі виховували опосередковану людину Країни Рад.

Кінець минулого століття ознаменований новим кроком людства вперед, особливо нашої нації. Центром проведення дозвілля молоді та й інших верств населення стають клуби за інтересами, рекреаційні центри дозвілля, заклади нічного функціонування, дискотечні зали. Виховання у дозвіллі втратило свою актуальність, хоч дозвіллева діяльність людей почала займати більшу частину їх вільного часу. Існуючи на перехресті культурології, педагогіки, філософії, психології, соціології, економіки дозвіллева діяльність у кінці XX ст. виходить на науковий рівень. Більш всього дозвілля використовується у соціально-культурній сфері, де приносить не малі прибутки. Серед студентського прошарку поширюються релігійні та етнічні свята. Найулюбленішими серед них є свято Андрія, День св. Валентина, Масляна. Студентська молодь відновлює СТЕМи та традицію змагань з КВК.

За даними Міністерства науки і освіти України за 2002/2003 н.р., у нашій країні функціонувало 330 вищих навчальних закладів III і IV рівнів акредитації. В них на денних відділеннях навчалось 1 686 912 студентів, з яких 50 456 чоловік — за напрямком підготовки «інженерія». На сьогоднішній день у вищій школі стоїть актуальним питання організації дозвілля молоді, зокрема у вищих навчальних за-

кладах технічного напрямку освіти, де часто цією діяльністю займається студентська молодь з відсутністю навичок у цій роботі, а часто і незрозумілим смаком у дозвіллі. На думку вітчизняних вчених, дозвілля молоді повинно носити виховний характер. «Педагогічний процес у сфері дозвілля є цілеспрямованою організацією дозвіллевої діяльності, планомірним переведенням її на вищий рівень» [4, с. 55].

У законі «Про вищу освіту» вказується, що головним завданням вищих навчальних закладів є «здійснення творчої, мистецької, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності». Ця задача абсолютно відповідає педагогічній організації дозвілля студентів у вищих навчальних закладах технічного профілю. Виховання студентів у технічних вищих навчальних закладах пов'язане з пошуком нових форм і методів роботи, що задовольнятимуть рекреаційні та просвітні запити студента, реалізацію творчої активності молоді.

Досвід педагогів-організаторів дозвілля дає можливість говорити про те, що студентським дозвіллям повинні займатися не просто педагоги у тій суті педагога-вихователя, що має місце у сьогodнішній системі освіти, а саме педагоги-організатори дозвілля. У студентській групі педагог-організатор дозвілля повинен бути лідером. Януш Корчак переконував, що є дві лінії поведінки педагога у вихованні: це «педагог-тиран» і «педагог-служниця». В організованому студентському дозвіллі педагог повинен займати позицію служниці, яка все робить для блага студентів, їх всебічного виховання та максимального розкриття у процесі дозвілля.

На нашу думку, найважливішою функцією студентського дозвілля повинна бути рекреація, що є більш організованим дозвіллям. Термін «рекреація» походить від латинського «recreatio». Цей термін означає поновлення енергії або відновлення можливості функціонувати. «Рекреація містить концепцію поновлення єдності розуму, духу і тіла» [9, с. 25]. За навчальними програмами на I—IV курс у вищих технічних навчальних закладах фонд навчального часу становить від 28 до 32 годин у тиждень, з яких 2 години занять з фізичної культури, та і ті у перших чотирьох семестрах. То ж чи може сьогodнішній студент отримати гармонійний розвиток у вищій школі технічного освітнього напрямку. Це може доповнити лише правильно організована позанавчальна діяльність молоді, що може забезпечити:

- поновлення сил студента;
- отримання просвіти мистецького характеру;
- формування фізичної досконалості;
- закріплення (в ігровій формі) набутих знань.

Ми провели опитування серед студентів Львівської філії Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. акад. В.Лазаряна, що дозволило зробити висновки стосовно особливостей дозвілля молоді вищої школи технічного профілю, їх інтересів, завдань та смаків у спорті та культурно-дозвіллевій діяльності. Для анкетування було визначено наступні спеціалізації майбутніх інженерів: «Вагони», «Локомотиви», «Організація перевезень і управління», «Бухгалтерський облік», «Транспортний менеджмент», «Електромеханічний транспорт», «Будівництво залізниць».

За мету було поставлено дослідження сучасного стану формування творчої активності студентства в процесі дозвіллевої діяльності. Окрім педагогічних спостережень і спілкування зі студентською аудиторією проводилось опитування через анкетування.

Отримано наступні результати:

Чи любите Ви відвідувати:

- виставки, музеї: 73 % — так, 27% — ні;
- театри (вистави): 77 % — так, 23% — ні;
- клуби, будинки культури: 42 % — так, 58 % — ні;
- спортивні заклади: 59 % — так, 41 % — ні;
- дискотеки, вечори відпочинку: 91 % — так, 9 % — ні;
- ресторани, бари: 92 % — так, 8 % — ні;

Анкетування проводилось у 2004/2005 навчальному році. Якщо взяти до уваги результати опитування у 2001/2002 навчальному році у цьому навчальному закладі то можна відмітити, що творча активність майбутніх інженерів залізничного транспорту має поступальний позитивний характер.

Висновки. Реалізація виховного потенціалу дозвілля студентства можливе лише за умови підготовки дозвіллевих програм педагогами з фізичної культури та культурно-дозвіллевої діяльності молоді. Вони володіють з однієї сторони необхідними знаннями зі специфіки дозвілля як соціально-культурного феномену і його функціональних механізмів, з другої сторони — здібностями, що дозволяють проектувати педагогічні знання, вміння і досвід для впровадження ефективної виховної діяльності у цій специфічній сфері.

Відроджуючи українську державу, проектуючи завтрашній день України, максимальну увагу потрібно приділити освіті та вихованню молоді. Сьогodнішні студенти — успішне «завтра» нашої країни, що забезпечить щасливе дитинство і захистить третє покоління громадян. Та про це потрібно подбати уже сьогodні. Гіттерс З.В стверджує: «Творцем, як відомо, так само як інтелектуалом, не народжуються. Все залежить від того, які можливості

надасть оточення, суспільство для реалізації того потенціалу, котрий тією чи іншою мірою властивий кожній людині» [2, с. 7].

Сьогоднішній день ознаменований новим кроком людства вперед, особливо нашої нації. Організована дозвілєва діяльність студентів у вищих технічних навчальних закладах стимулює згуртованість однопрофільної молоді, підвищує гуманізацію майбутніх спеціалістів-інженерів, забезпечує можливість інтенсивного навчального процесу.

Адміністрації вищих навчальних закладів потрібно бути абсолютно переконаною у тому, що стояти на засадах виховання майбутнього молодого спеціаліста, творчої особистості, нової людини ХХІ століття не можливо з обмеженим впливом педагога-організатора на дозвілля, на вільний час молоді людини. З такою сутністю потрібно погодитись. Ми переконані, що дозвілєва діяльність молоді у вищих навчальних закладах — резерв виховного впливу педагога-організатора дозвілля для формування майбутнього молодого спеціаліста.

Перспектива подальших досліджень. Розпочато дослідницьку програму із специфіки педагогічного керівництва дозвіллям студентської молоді у вищих технічних навчальних закладах. Плануємо створити структурно-функціональну модель виховання у дозвілєвій діяльності студентів, привести її у відповідність до навчальних програм та завдань вищої школи технічного напрямку освіти.

Базою для вивчення визначено такі вищі технічні навчальні заклади: Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна, Львівський державний лісо-

технічний університет, Тернопільський технічний університет ім. І. Пулюя, Львівський аграрний університет (технічні факультети).

Специфіка української мови стверджує що «виховати» означає заховати маленьку людину від зла, «виховання», отже, — процес оборони від зла [1, с. 345]. Завдання педагогічної організації дозвілєвої діяльності студентів, на наш погляд, полягає не лише у правильно організованому дозвіллі молоді, а й у захисті її у вищих навчальних закладах від непрофесійно підготовлених, недозрілих форм дозвілля, та у творчому вихованні всебічно освіченої студентської молоді незалежної України.

Література

1. *Алексюк А.М.* Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія. — К.: Либідь, 1998. — 557 с.
2. *Винничук Л.* Люди, нравы, обычаи Древней Греции и Рима. — М.: Высшая школа, 1988. — 495 с.
3. *Воловик А.Ф.* Педагогіка дозвілля. — Х., 1999. — 332 с.
4. *Гінтерс З.В.* Художня самодіяльність студентів як засіб естетичного виховання майбутніх спеціалістів. — Л.: «Каменярь», 1998. — 144 с.
5. *Державна програма* «Про вищу освіту». — 2002.
6. *Доронкіна Е.П.* Теория и практика организации рекреационной деятельности в США: Автор-т дис. на соиск. науч. степ. канд. пед. наук. — М., 1990. — 15 с.
7. *Иконникова С.А.* Диалог о культуре. — Л.: «Лениздат», 1987. — 202 с.
8. *John R. Kelly* Leisure. — USA: Allyn & Bacon, 1996. — 436 p.
9. *Thomas L. Goodale, Petes A. Witt* Recreation and Leisure. — Pennsylvania: Venture Publishing, 1980. — 394 p.

Нова книжка

Шиян Б.М., Папуша В.Г.

Ш65 Методика викладання спортивно-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту: Навчальний посібник. — Харків: «ОВС», 2005. — 208 с.
ISBN 966-7858-39-1.

Запропонована праця покликана допомагати тим, хто готується викладати гімнастику, легку атлетику, спортивні ігри з методикою викладання в їх професійному становленні, оскільки у ній розкриваються основні підходи до організації, змісту і методики проведення усіх форм занять зі спортивно-педагогічних дисциплін.

Навчальний посібник рекомендовано викладачам і магістрам факультетів фізичного виховання педагогічних університетів.

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних
закладів фізичного виховання і спорту
(лист № 14/18.2-964 від 29.04.2005 р.)

